

Ötletadó: NOVÁK JÓZSEF

Ötletelés ideje: 1973.

TART.: EGY PÁBASZTCSALÁD TÖRTÉNETE

20 lap

Földrajzi mutató: POGÁNY SZEINTPÉTER

Szakmutató: XVII |

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRAIS

ÁTVEZETVE AZ EGYSEBES LTK. 2.351 -es TETELÉRE ALÓL

E G Y P A R A S Z T C S A L Á D
T Ö R T É N E T E .

Adatközlő: N o v á k J ó z s e f Pogányszentpéter

T a r t a l o m :

1. Előszó.....	1. oldal
2. Ahonnét az ősök indultakkkkkkkk.....	1. oldal
3. Nemzedékről-nemzedékre.....	2. oldal
4. Emlegetlek édesapám.....	3. oldal
5. Ahogyan apámék éltek.....	4. oldal
6. Jeles napok.....	5. oldal
7. Volt egy kis kultúra is.....	6. oldal
8. Az a fránya politika.....	6. oldal
9. Fel vörösök,proletárok.....	7. oldal
10. A tanító elejbe jártunk.....	8. oldal
11. Imádkozzál és dolgozzál.....	9. oldal
12. Otthonunk,családi fészkünk.....	11. oldal
13. Életem utja.....	13. oldal
14. Szépülő falu - boldog családok.....	18. oldal
15. Egy kis összehasonlítás-utószó helyett..	19. oldal.

Pogányszentpéter

Előszó

Szerény dolgozatom egyrészt emléket akar állítani azoknak az egyszerű, derék, dolgos, szorgalmas paraszt őseimnek, akiknek köszönhetem, hogy én késői utódjuk már előbbre lehetek mindenben, másrészt a Pogányszentpéter kis községben megalakult Muzeum Barátok körének jó hírnevét akarja növelni. Bárki is olvassa egyszerű, de nagyon őszinte soraimat, érezze meg a mögötte érző, dobogó szívet, amely mindig szerette családját, somogyi magyar népet és cifraság nélküli hitét. Talán ez a kis dolgozat közelebb visz ahhoz, hogy tanuljuk megbecsülni a múltat, /minden gondjával, nehézségével együtt/ hogy a jelenben örömmel tudjunk azért munkálkodni, hogy somogyi családokban, falukban egyszerre szebb legyen a jövő, a holnap.

Ahonnét az ősök indultak...

Elődeim ^{mind} egy atyai ^{nyírd} és anyai ágon Nyugat-Dunántulról, közelebb Vas megyéből jöttek. Közelebbről Vas megye Őrségi részéről, onnét, ahol vend származású települések voltak és tudtommal ma is vannak. Evangélikus lelkészünk, aki szintén foglalkozik néprajzkutatással mondta el egyszer beszélgetésben, hogy a vend-vidékről Pogányszentpéterre települt lutheri hitet követő nép az első vallásüldözés idején az 1,500-as évek végén és az 1600-as évek elején jött ide. A reformáció mozgalma hamar elterjedt a mohácsi vész után, különösen a nyugati megyékben. A feudális római egyház egyszerre megindította az ellenreformációt. Olyan törvényt hoztak, hogy "akié a birtok, azé a vallás". Mivel az Őrség népe a Nádasdy uraknak volt zsellér vidéke, egyszerűen nem tűrte, hogy területén "a haza ellenségei, az eretnekek" legyenek. Így sokan, feltehetően

az én őseim is, inkább hagyták ott megszokott helyüket, minthogy elhagyják egyszerű, puritán reformációs hitüket. Felkerekedtek és addig jöttek, amíg a további élethez békés várurakat nem találtak, akik nem szóltak annyira bele vallásos életükbe. A Zrinyiek és később a Kanizsaiak közül sokan tovább maradtak a reformáció hívei és megtörték, hogy a "zsellér nép is saját hitén legyen". Vend származásunkat nemcsak az bizonyítja, hogy még ma is élnek az Őrségben hozzánk hasonló nevű családok, hanem az is hogy a falunkban levő evangélikus családok nagy része századokon keresztül vend-hangzású neveket viselt és visel. Az én Novák nevemen kívül nagyon sok a Kodela, Mitnyek, Miszel, Czigóth nevű család. Ezt 1750 levő anyakönyvekben is meg lehet nézni. Feleségem leánykori család neve is Miszel!

Nemzedékről-nemzedékre...

Őseim így érkeztek meg otthon keresve a Somogyi lankás berkek aljára, ahol nemcsak lelkiük nem háborgatták, hanem a falut övező erdők, nem messze lévő halastavak a földművelés mellett biztos megélhetést nyújtottak. Elődeim közül a nagyapámig tudok csak visszamenni. Nagyapám 1844-ben született itt Pogányszentpéteren és 1920-ban halt meg. Ő is, mint általában az egész község népe, egyszerű parasztember volt. Kisparaszt családban általában több gyermek is volt. Nagyapámék négyen voltak testvérek. Én magam nem ismertem már, de hosszú téli estéken nagyanyám és nagybátyám sokat meséltek róla.

Nagyon szigorú ember volt. Hat gyermekéből hármat eltemetett. Történt egyszer, hogy amikor községi bíró volt, a pandurok odavittek a lakására két embert, afféle betyárkodó pásztorembert. A pandurok meg akarták verni a két szegény legényt, de nagyapám nem engedte. Sőt, amikor a pandurok el akarták hajtani őket, azt sem engedte, tudva, hogy milyen sors szokott rájuk várni. Fedelet

adott a fejük fölé és ennivalót a szájukba. E szavakkal zavarta el a pandurokat: "A kutyá Uristenit a világnak, márpedig ezeket az embereket nem bántják, mert ebbe a faluba, meg a saját portámon én parancsolok!" Így a két szegény ember megmenekült. Rendes ember lett belőlük. Sokat hálálkodtak nagyapámnak és meg is látogatták sokszor.

Nagyapám családjának sokat kellett dolgoznia a megélhetésért. Alig volt 1-2 hold földje. Ha hozzá akart egy-két láncc földet ragasztani, lassan ment. Nehezen gyűlt a pénz a családi "bank"-ba, a cserépkorsóba.

Élete egyik nagy szomorúsága volt az első világháború, mely az ő családját sem kerülte és kimélte. Négy fia volt katona és járta meg a frontot. Kettő nem is tért vissza. Az egyik Szerbiában halt hősi halált, a másik a debreceni hadikórházban halt bele sebeibe. Ez utóbbi fiát hazahozatta és itt nyugszik a szentpéteri temetőbe. Az volt végakarata, hogy halála után neki és hazahozatott fiának a megtakarított pénzből sirkövet állítsanak az utódok. Ezt a kívánságát teljesítettük és egy egyszerű sirkő jelzi, hogy apa és fia együtt pihen. Novák Mihály és Novák János. Még tetézte nagyapám fájdalmát, hogy ugyanabban az évben, amikor meghalt messze két fia, itthon nagy leányát kellett elsiratnia. A hat gyermekből csak három maradt.

A megfogyatkozott család az akkori öregekkel együtt 9 tagból állott. Sok szorgalmas munkájuk gyümölcse azt is eredményezte, hogy az 1900-as évek elején már a középparasztok sorába kerültek. Ugyannyira, hogy egy évtizeddel azután, hogy öregapám meghalt, az én apám elérte a községi virilista címet. Ekkor még egyben volt a birtok. Később, amikor a gyermekek megosztottak, újra visszakerültünk a kis és középparasztok sorába.

Emlegetlek édesapám...

Édesapám élete sorsáról már jóval többet tudok. Ő 1875-ben

született szintén Pogányszentpéteren. Novák Ferenc volt a neve. Gyermekéveiről nem sokat tudok, nem nagyon beszélt róla. Nem is volt nagy és sok beszédű ember. 1930.-ban halt meg tüdőbajban. Itt hadd tegyem hozzá, hogy akkoriban még eléggé pusztított a tüdővész, a "magyar betegség"! A mi gyermekeink és unokáink előtt ez már ismeretlen, hiszen alig tesz ki pár %-ot a tüdőbajban meghalók száma. A rendszeres, falukra is kiterjedt korszerű vizsgálat és megelőzés elfeledtette velünk ezt a pusztító betegséget. Apám kétszer házasodott. Az első feleségétől is 2 és a másodiktól is 2 utóda lett. Én a második házasságának vagyok a gyümölcse, a kisebbik. Itt így mondják: "fészekfentő". Sajnos már 7 éves koromban elvesztettem.

Apám a családjukban 6 gyerek közül volt a legidősebb. Mint parasztember nagyon szeretett dolgozni. A birtok elosztás után neki 7-8 hold jutott. Halála után mi már ezen négyen osztoztunk, mert így volt rendjén. Az első világháborút végigszolgált apám, nagybátyámmal együtt és mindketten apám, Novák Ferenc és nagybátyám Novák József szerencsésen haza is kerültek.

Apám jellemét, paraszti alakját csak anyámtól hallottakból tudom megformálni. Hiszen 7 éves voltam, mikor meghalt. No meg a rokonság között jártomban lestem el egy pár szót, amikor szóba hozták emlékét. A falu lakossága is jól ismerte. Annyit is megtudta, hogy szeretett udvarolni, menyecskékhez is eljárni. De a közvélemény szerint becsületes ember volt. Köztisztelőben tartották. Volt tűzoltóparancsnok, egyházi gondnok, erdőbirtokosági elnök.

Ahogyan apámék éltek

Életmódjuk nagyon eltérő volt a mienktől. Étkezésük nagyon egyszerű volt. Sokszor került az asztalra kukoricalisztből készült kenyér is. A "gánicá"-t, meg a "prószát" nagyon szerették. Főe-

ledelük a bab, vagy ahogy itt mondják "borsó"/ami nem azonos a zöld borsóval/ no meg a káposzta, különböző változatokban elkészítve. Még mi is ezeken nőttünk. Szerettük a "dödöllét", meg a mácsikot, a kifőtt csikra vágott tésztát. Már ünnepet jelentett ha a turós vagy káposztás rétes került az asztalra. A nagy ünnepi terített asztalon még nem volt se sütemény, se torta, csak palacsinta, sült fánk vagy forgácsfánk. A hus mellé "kukoris-"t csináltak, mely kemencében sült "karikós" sós-kalácsféleség. Ez még ma is odakerül az ünnepi asztalra.

Jeles napok...

Még apám korában, később is vasárnap, meg ünnepnapokon szégyen volt dolgozni. A "jeles" napok mint karácsony és husvét pedig rendkívüli nagy jelentőséggel bírtak. A családi ünnepek összefonódtak a hittel, vallással. Nagy nap volt a családban a keresztelés, a konfirmáció, az esküvő, a temetés a megszokott más ünnepek mellett. Az u.n. "bucsu", mely a vidékiek látogatását jelentette, vendégszeretet ünnepévé vált. Aki jó rokon volt, az egy évben legalább egyszer a "bucsu" napján megnézte vidéki rokonait. Ha valami örömünnep volt egy családban, főleg lakodalmam/amelyről és vele kapcsolatos szép szokásokról egy külön dolgozatot lehetne írni/, akkor is meghívták a közeli és távoli rokonokat. Néha 2-3 napon keresztül tartott a vigasság, a lakodalom. Évente volt egy-két bál is. Szilveszterkor, vagy farsangkor és tavasszal a majális. Ilyenkor a fiatalok találkozhattak egymással és szórakozhattak. Vasárnaponként, vagy pláne ^{különösen} nagy ünnepeken hosszú sorokban vonultak át Iharosberénybe az evangélikus anyagyülekezetbe Istentiszteletre. Pogányszentpéter filia volt kántortanítóval. Minden épkézláb ember elment, megtartván a jeles napokat és ünnepeket. Pogányszentpéterről kocsival se mentek, mindenki gyalog.

Volt egy kis kultura is...

A 20-as 30-as években a faluba nagyon kevés ujság járt. A nép mindig szívesen vásárolta meg a "kalendáriumot", ez volt a fő olvasmány. A faluban kevesen olvastak könyvet. Pár helyre járt egyházi ujság a "Harangszó", meg egy-két politikai lap, az "Igazság", amely a mostani "Szabad Föld.-nek felel meg. Ezeket aztán főleg a téli estéken egymásnak odaadták, ebből művelődtek. A második világháboru után a 20-as 30-as években jó kántortanítónk vezetésével elkezdődött a szindarabozás. Ezek az alkalmak szinte megmozgatták nemcsak a fiatalságot, hanem az egész falut. A századfordulóig eljártak a fonóba, amiről szép nóta is íródott:

"A fonóba szól a nóta, Édesanyám de régóta hallgatom..."

A tollfosztások, meg a kukoricafosztások nagyon jó szórakozást adtak. A család, a szomszédok, ismerősök rokonok jöttek össze, beszélgettek, énekeltek, dolgoztak, ettek ittak. Gyermekkoromnak kedves emlékei ezek az alkalmak.

A falusi kollektív szellemet szolgálta a gabonatakarulás alkalmak. Ekkor akinek volt akár lova akár ökre vagy tehene egymásnak segítettek a behordásban.

Az a fránya politika...

A falu, meg a családok csak akkor politizáltak, ha muszáj volt. Uri dolognak, fránya dolognak, meg huncutságnak tartotta. Sok ígéret addig, míg meg nem választották a bírót vagy a képviselő urat, aztán semmi se lett az ígéretből. A bírót mindig a nép választotta. A falu népe összejött és akire a legtöbb szavazat "voks" jutott, azt választották meg. Legtöbbször a legmegfelelőbb ember, köztisztviselőben álló, tekintélyes lett a bíró, de nem egyszer előfordult, hogy a "protekcijós"-ok kerültek a birói székbe.

Jelentős esemény volt a képviselőválasztás. Hetekkel, hónapokkal előre jártak a "kortések" egyik vagy másik báró vagy gróf

részéről. Különösen nagy választék nem volt egyik vagy a másik párt között. Hiszen mindegyik az akkori uri rendszer valamelyikét képviselte. Vagy a feudális nagybirtok vagy a kapitalista tőke képviselőjét tükrözte. Vagy mindkettőt egyszerre. Csak a nevük volt más. Volt Nemzeti Egységpárt, vagy Néppárt, Szocialista Egységpárt vagy a Független Kisgazdapárt. Főleg a szocialista párt volt kisebbségben, falun egyáltalán nem is nagyon mert senki ahhoz tartozni, mert bárki is szocialista "nézeteket" kezdett hangsúlyozni, azt egyszerre "komministának" bélyegezték.

A korteskedés ideje alatt a kocsmákban egy-két liter fizetett bor mellett "ádosmást" ittak ennek vagy annak a győzelmére. Előre a medve bőrére. A medvék mi voltunk és a mi bőrünkre ittak. Így aztán pár deci borral, mint mézesmadzaggal el lehetett tántorítani embereket a józan látástól, felfogástól. Sajnos a tudatlanságnak és a szüklátókörségnek volt betudható.

Tehát ha a komám a Pál báró kortese volt, akkor a jó komájának nekem is amelelt kellett korteskedni. Vagy ha a sógor a Bárczi gróf kortese volt, akkor az egész rokonság oda faralt. Még jelmondatokat, dicsérő verseket, vagy gunyverseket is faragtak a füzfa-poéták és amikor volt már egy-két kortes-liter bennük, akkor danolták is telítörökkel:

Minden igaz magyar Bárczaira szavaz...

Eltörött az ekeszarva, az én komám le van

Mint gyermek emlékszem reá hogy az öreg Pintér János bácsi aki harangozó is volt, a korteskedésért még egy selejtes, gebe fekete lovat is kapott. A miklósfai Bárczi gróf adta jutalmul. Ezt a fekete lovat el is nevezte a falu "kortes-lónak".

Fel vörösök, proletárok!...

Az 1919-es Tanácsköztársaság eseményeit csak szájhagyományból tudom, ahogy érintette családunkat. Szüleim és nagyszüleim középparasztok voltak, a háborút megjárták és nálunk is, mint az egész

országban a háboru utáni szegénység volt. Az akkori magukat párttagoknak mondó emberek a szegényebb emberekből tevődtek össze. Voltak akkor is olyan kiskirályok, akik visszaéltek hatalmukkal. Erőszakkal rekviráltak, többet vittek el, mint szabad lett volna. Persze még nem volt kialakulva az igazi ideológia, sem a párt célkitűzését már ~~lenn~~ nem úgy hajtották végre, mint kellett volna.

Egyik ilyen visszaélés mint negatívum maradt meg bennem az öregek elbeszéléseiből. Valamit vittek az öregjeim, és az egyik "elvtárs" nemcsak azt vette el tőlük, amit vittek, hanem azt is mondta, hogy még ángyom a vánkost is elvisszük a fejük alól, ha nem adják oda önként. Ez bizony nagyon merész kijelentés volt. Azelőtt is ez az ember sok segítséget kapott öregjeimtől, nem kellett volna így viselkednie. Az ügynek is az ilyesmi ártott.

Mégis, amikor jöttek a Tanácsköztársaság után a fehér katonák a Horthy emberei és el akarták vinni ezt az illetőt, akkor apám állt mégis ki ezért az emberért. Az illetőnek az anyja rohant apámhoz, ahol dolgozott, hogy jöjjön, mert a fehérek el akarják vinni a fiát. Apám azonnal letette a szerszámot és ment. Mikor megkérdezték apámtól, hogy mi rosszat tettek ~~ist~~ a kommunisták, akkor azt mondta, semmi kirívó vagy rendellenes dolog a faluban nem történt. Így a faluból nem vittek el senkit és az ellenforradalom ~~vidején~~ nem lett senkinek bántódása.

A tanító elejbe jártunk...

Az első világháboru után a felekezeti iskolákban eléggé szigorúan vették a gyermekek iskolába járását. Az előtte lévő nemzedékben elég sok volt az irni olvasni nem tudó analfabéta. Ez aztán lassan teljesen megszűnt és ma már csak a nagyon öregek között lehet ilyeneket találni. A tanító elejbe küldtek, hogy rendet, kevés tudományt szerezzünk. Egy tanító elé nagyon sok gyerek járt néha 90-100 is. Az öreg Csatáy evangélikus kántortanító nagyon szigorúan nevelte a gyerekeket. A deres, a térdelés, vagy a nádपालca

sokszor előkerült. De szükség is volt rá, mert mindennek a rend az alapja. Nemcsak írni, olvasni, énekelni, számolni tanultunk, hanem a gyümölcsfa ültetést, szőlő oltást is megtanultuk. A tananyag akkor nagyon alacsony szintű volt, csak a legelemibb dolgot kellett megtanulni. Ennek szerintem két oka is volt. Az egyik az, hogy aki dolgozik az ne tudjon sokat, csak dolgozzon, a másik pedig, hogy aránylag kevés iskola és tanító volt. Már az én időmben az egyházi iskola igyekezett olyan tudásbeli ismereteket adni, amelyek tágitották látókörünket. Versengés folyt a két felekezetű iskola/ római katolikus és evangélikus/ között és mindig a felszabadultabb gondolkozású hit, az evangélikus iskola diákjai álltak magasabb szinten. Ezt mutatja az is, hogy a jelenlegi falu legértelmesebb derékhada, vezetősége mind ebből az iskolából került ki Kovács Zoltán igazgató keze alól. Még csak annyit az iskolai tanulásról, hogy mindig szerettem olvasni, művelődni tanulni, tovább is akartam tanulni, de anyagi körülményeink nem engedték meg. És aztán, hogy a nagy családból csak ketten maradtunk édesanyámmal, őmellé kellett állnom, dolgoznom. Kijártam a hat elemit, majd az ismétlőt is. Tanulmányi eredményeim jók voltak. Mennyire vágyódtam a továbbtanulásra. Érzésem volt a gépek és az iparos szakmák iránt, de a föld megművelése mellett kellett maradnom. Kicsit irigyeltem azokat, akiknek lehetőségük volt a tanulásra. Ami talán nekem nem adatott meg, az megadatik immár egészen jó körülmények között az unokámnak.

Imédkozzál és dolgozzál!

Ez a régi szép latin mondás volt családunk munkájának az alapja. Vallottuk, hogy emberé a munka, Istené az áldás. Munkánkat és szorgalmunkat mindig a szükség, az időjárás, a körülmények szabták meg. Amikor tavasszal elkezdődött a munka a szántóföldeken a család mindegyik tagjának megvolt a maga dolga. Ki mit birt dolgozni, mit tudott már, aszerint ment. A földeken a taró-

hántás, trágyahordás, tavaszi szántás-vetés. Kinn a hegyen a szőlőben a "nyitás", a metszés, karózás. Bizony sokszor a gyermekeknek is ki kellett venni ebből a részüket. Ha sürgős munka volt, nem egy szülő kikérte a tanítótól a nagyobb gyereket, hogy ott-hon segíthessen a család sokféle munkájában. Aztán ha már zsendült a növény, a sok kapálás adott munkát. Majd beérett a gabona, jött az aratás, hordás, cséplés. Alig végeztünk el ezekkel, már az őszi parancsolt. Gyümölcszedés, szüret következett. Bizony soha nem fogytunk ki a munkából. Míg más vidéken télen a "pógár" megpihenhetett, mi akkor sem, mert a falut körülövező erdő rengeteg munkalehetőséget adott. Az öregekkel mentünk és termeltük ki főleg a faszénégetéshez szükséges fát. Falunkban hagyták talán abba utólján a faszénégetést. Egy kis változatos és érdekes "munka" volt a pálinkafőzés.

Bizony aratás idején meg kellett fogni előbb a sarlót, majd ahogy erősödtek az izmok, a kaszát is. Először a gyerekek csak az ebédet hordták az aratóknak, vagy a vizet, később a kénéknek kötél teregettünk, majd markot szedtünk, aztán nagy dolog volt, hogyha a legény már arathatott. Volt a faluban a második háború előtt lovas aratógép, majd lassan felváltotta idővel a gépi vontatású aratógép és végül a kombájn.

A cséplés munkája, a jövő kenyérének a betakarítása is fokozatosan lépett előre. Még a múlt században a gabonát állatokkal és emberekkel tipratták ki, majd a cséphadaró következett. Még a szomszéd faluból is jöttek később csépelni afféle brigádban. "Ütötték" a gabonát, majd széljáráskor rostán választották el a törektől. A kézi hajtású masinával is csoportosan dolgoztak. A járgányos cséplőgép után az egyre korszerűsödő cséplőgépek nagy segítséget adtak ebben a nagy munkában.

Kora reggeltől-késő estig, egyik háztól a másikig, egyik szérűtől a másikig menve dolgoztak. Bizony ilyenkor nemcsak elfelej-

tettünk, de nem is tudtunk volna imádkozni. Alig vártuk, hogy ágyba térhessünk, hogy az a kevés pihenő új erőt adjon a másnapi munkához. A mi mostani derékhadunk nagyon kemény munkában edződött.

A családban és annak munkájában is nagy törést okozott a második világháború, amikor az egész községből nagyon sokan voltak a háborúba. Mások helyett is dolgozni kellett, ha meg akartunk élni. Aztán elszéledt a család, úgyhogy a háború befejezésekor már csak kette maradtunk özvegy anyámmal.

A nehéz időkben, de máskor is nagy segítséget adott az erdő. Sok fát termeltünk ki és vittük be a városba, eladni, mert akkoriban a városban is csak fával tüzeltek.

Hát munka mindig volt bőven, nagy csoda, hogy úgy győztük!

Otthonunk, családi fészkünk.

A mi házuk a falu házai között közepesnek volt mondható. Terület és rend szempontjából is. A lakás 2 nagy szobából, konyhából, "spájn"-ból és gangos folyosóból állott. Eredetileg a ház zsuffedeles volt, pitaros, meg füstös konyha is volt. 1900 táján alakították át és tették át cseréptetőre.

Ahogy kívülről a ház, úgy belülről a berendezés is egyszerű volt.

Jól emlékszem a nagymama tulipántosládájára, meg a subkótra.

Amikor Anyám 1920-ban került Pogányszentpéterre Segesdről, akkor már "sifonért" hozott a házhoz. A magas lábu ágyak alatt megtalálható volt a "supi", afféle kihuzható nagy láda, ágszerű, amit gyerekek alvóhelyül használtak ott, ahol nagy volt a család. Földes, agyagos szobák voltak, nyáron jó hűsek, télen melegek. Édesanyám ezt az egyszerű hajlékot mindig rendben tartotta. Bizony óra nagyon kevés helyen volt. Erre volt egy érdekes mondás:

Óra ketyeg a falon,
Nincs kenyér az asztalon!

Valószínű, hogy ez már nagy luxus volt. Kicsi házak, kicsi ablakok.

Egyszerűség, de kedves virágok. Nekem mégis kedves. Meleg otthon
Családi fészkek. Kedves esték, családi kör. Beszélgetések, tervez-
getések, örömök, bánatok. Védelem, "az én házam az én váram"!
Benne feszült a jövő, az álmódosítás. Az egyszerűség mellett is
a többre vágyás.

Sokszor mentem ki a kertünk végébe, amely határos volt az uraság
kertjével. Áthallatszott a rádió hangja, a jólét zenéje. Gyerek-
fejjel elgondolkoztam nem egyszer, hogy ezek milyen jól vannak,
milyen jól élnek, többre kerül nekik, sok mindenük van, ami ne-
künk nincs. Miért van ez így? Vajon lesz-e nekem valaha is olyan
életem, hogy megelégedett leszek és lesz mindenem? Gondoltam, hogy
én soha se fogom megérni, hogy rádióm, vagy autóm legyen, mint
az uraságnak, a báróknak és grófoknak. És megértem: ötven éves
koromban mindez megvan. Valakiknek és valaminek köszönhetem...

De nem bántam meg azt az utat, amit idáig tettem. Egyszerű
otthonom volt a kohó, amelyben forrott a jövő. Akkor, gyerekkorom-
ban hiába csalogatott volna bárki, nem adtam volna oda az egy-
szerű házamat. Hiába "volt ezüstollu a báró kacsája és aranyzó-
rú a libája", én csak azt vallottam "szelmatetős kicsi kuny-
hóm a világot nem adom." Mert megtanultam:

Fészke van a kismadárnak, hol boldogan megpühen
Ennekem is adott fészkek az én áldott Istenem!
Édesapám, édesanyám szeretteim laknak ott,
Megölelnek, megcsókolnak, szeretnek, ha jó vagyok!
Itt e földön soha ennél nagyobb kincsem nem lehet,
Köszönöm jó Istenemnek, hogy így szeret engemet!

Igaz, apám nem sokáig szerethetett, korán elhalt, de jó anyám
pótolta szeretetét. Igaz, hogy házuk, otthonunk egyszerű volt,
de szerettük. Igaz, hogy sokat kellett dolgozni, de a családjáért
és a még szebb otthonért tettük...

Életem utja...

Az én életemen keresztül jól lehet látni egy magamfajta parasztcsalád történetét. Mennyi minden mentünk keresztül. Nemcsak munka, tervezés, gond, megpróbáltatás, hanem sok mindenkülső és belső hatás, körülmény határozta meg életemet.

Mint törpe kisbirtokos kezdtem el. Gazdálkodtam a báró-réten. Negyedesben kaszáltuk a fűvet. Örökös elvem volt, hogy nem akarok soha se képes arató, se hónapszámos / summás / se napszámos lenni, hanem a magam gazdája akarok lenni. Ne kelljen soha parancsszóra kelni és dolgozni. Mint árvagyerek ketten voltunk anyámmal. Segítőtárs, feleség, asszony után kellett nézmem. Milyen jó volt, hogy nem kellett messze mennem. Milyen jó volt, hogy az egyházi iskola, a tanító, a szindarabozás összehozta a fiataltságot. Összejöveteleken, szindarabtanulásokon voltunk együtt jövődöbelimmal. Pár kedves, szerelmes udvarlási év után 1944. jan. 24.-én házasságot kötöttem Miszel Ilonával, jelenlegi feleségemmel. Nem sokáig tartott a boldog házaseslet. Már az év augusztusában be kellett vonulnom katonának. Bajára, az utászokhoz. Onnét kikerültünk a Tisza partra erődítési munkákra, mivel közeledett a front és vissza kellett vonulni a Duna partra. Rövidesen onnét el kellett mennünk Komáromba, a Monostori erődi utász laktanyába. Itt már mint ujonc katonákat képeztek bennünket. Hamarosan újra menni kellett, de már az ország határán túl Karácsony napján vagoniroztak bennünket. Szomoruan, éhezve és szomjazva énekeltük: "Elindultam szép hazámból..." Nehéz napokon keresztül utaztunk. Hol amerikai gépek, hol orosz Raták bombázták a szerelvényt. Hosszu ut után végre eljutottunk nyugatra, Wisenfeld városba, ahol szintén képeztek bennünket. Itt is sok riadót értünk át még nagyobb veszéllyel. Innét is el kellett mennünk, mert közeledett a front. Bajor területre értünk

Regensburba és ott estünk amerikai fogságba. Bizony sokat koplaltunk, fáztunk, hideg fűtetlen szobákban aludtunk. Mégis volt egy alezredes parancsnok, aki azt mondta, hogy a gazdag nagybácsinál vagyunk vendégségben. Jót nevettünk rajta - persze a hátamögött. És a "vendéget" heteken keresztül egyoldalú kosztal tartották: krumplival és fagyos káposztával. Nem is beszélve a tisztálkodás nehézségeiről. Előfordult a tetvesség is. Később az amerikaiak átfertőtlenítették a tábort és megszűnt a tetvesség. Csak az éhezés maradt meg. 2 hónapon keresztül nem ettünk mást, mint német babot, borsót és penészes kenyeret. Bizony sokan ha leültek pihenni, úgy kellett felsegíteni, ha fel akart kelni, annyira le volt gyengülve. A vízért is nagy harc folyt. 2 hónap eltelte után megérkeztek az amerikai szállítmányok, jobbra fordult a sorunk és már a pudding se volt ujság a sok fő élelmiszer között. Az amerikaiak ezt azzal magyarázták, hogy ennyi hadifogolyra nem számítottak. Hiszen voltak ott orosz foglyok, akik kiszabadultak a német fogságból, voltak ott farnciák, olaszok német és magyar katonák. Több százezer ember volt együtt, bekerítve drótsövénybe és fabarakokban laktunk. A legrosszaabb az volt, hogy - érthető - megszakadt a kapcsolat a hazaiakkal. Csak a Vöröskereszt útján lehetett kapcsolatot tartani a hazaiakkal. Ezért minden elismerést megérdemel a Vöröskereszt Nemzetközi Szervezete, ezen belül a Magyar Vöröskereszt szervezete. Bizony sokszor valótlan híreket mondogattak, ezeket mi "lágeri kacskáknak" neveztük. Nagy volt az örömöm, amikor én is megkaptam hazulról az első levelet. Sajnos, az öröm keserűséggé változott, mert fiatal feleségem megírta, hogy kisfiunk született karácsony tájban, 8 hónapra, aztán ijedés idézte elő a koraszülést és a kisfiú meghalt. Ugyanis a németek, amikor visszavonultak, mindent vittek és anyósom nem akart valamit odaadni falhoz állították. Feleségem úgy megijedt, hogy ebből lett a koraszülés. Könnyes szemmel nézegettem sokáig azokat a fényképeket,

amit a temeteséről kaptam, a kis ravatalról és a koporsó mellett álló rokonokról.

A láger-életről is külön lehetne sokat írni. Egy néhány érdekességet írok csupán. Dolgozni keveset kellett. Csak néhány napot. Erről elismervény-féleséget adtak és azt be lehetett váltani a magyar ^{bank} boxnál. Az egész táborban folyt az ezermester munka. Gyűrűket, óraláncokat és más dísz tárgyakat csináltunk. Folyt a valóságos zsibvásár. Kajáért cseréltünk, a cigarettának nagy "valuta-értéke" volt. Voltak színjátszó csoportok, voltak Istentiszteletek, amelyet egy erdélyi unitárius lelkész tartott. Nagyon biztatott bennünket, hogy eljön egyszer a nap, amikor elindulhatnk haza, szép hazánkba. Megláthatjuk szülőfalunk szép tájait, Somogyországot. Ujra ölelhetjük szeretteinket. Bizony, aki még ilyen helyen nem volt - és halálos ellenségemnek sem kívánom - az nem tudja, milyen nagy vonzerő az otthon és mily nagy a hönvág. Ezért szinte semmibe se vettük, amikor felajánlották a fogásbantartó amerikaiak, hogy bárki kimehet Amerikába. Persze dolgozni. Az is persze, hogy szinte alig jelentkezett valaki erre.

Szinte a nap minden órájában hazagondoltunk. Nagy öröm, de kételkedés is volt bennünk, amikor megtudtuk, hogy a szovjetek elfoglalták egész Magyarországot. Egy kis gyanakvás is volt bennünk. Hiszen minket úgy neveltek, hogy sok rosszat hallottunk az orosz kommunizmusról. Persze most már tudjuk, hogy megtévesztő politika volt. Ezért, kicsit szorongva vettük a hírt, hogy mehetünk haza.

Vajon mire érkezünk? Mikor előre megtudtuk, mikor indulunk, mint afféle gyermekek, számlálgattuk a napokat. Elérkezett 1946. április 22.-e, az indulás napja. Csaknem 2 év! Mily hosszú idő távol az otthontól!

Április 26.-án este 8-9 óra között értem haza. Mikor megláttam a falut, meg beléptem udvarunkra, valami szorongó érzés fogott el. Amikor kopogtattam, mert az ajtó be volt zárva, sokáig nem jött

ki senki, mert a feleségem egyedül volt otthon. Végre ajtót nyitott én, mint ~~vadász~~ ^{vadász} kértem szállást elváltoztatott hangon. Feleségem elutasított. Majd újra szóltam és amikor megismert, egymás nyakába borultunk, örültünk és sirtünk, hogy a boldogságtól alig tudtunk beszélni. Hazaért az elveszett férj és az anya gyermeke...

A hazatérés után újra kellett kezdeni az életet. A bolgárok elvitték a befogó teheneket szekérrel együtt. Nagy nehezen szereztünk. Elkezdtünk újra gazdálkodni. A régi 2 holdon és a 3 juttatott holdon/ amit akkoriban a falu Szálin földnek hívott/ Hiszen a földosztás a háború után volt. Volt ugyan a Gömbös-programban is egy föld igénylés, hogy a bérbeadott földbirtokból le kell adni a kisparasztoknak, meg a földnélkülieknek bizonyos százalékot, de ez csak fél évig tartott. Mi is kaptunk akkor másfél holdat, de nemsokára a gróf maga vette vissza saját használatára. Ez volt a földosztásban a "babaruhádsi".

Tehát kezdtünk tovább dolgozni: télen az erdő, nyáron a mezőn, szántóföldeken. 1947. februárjában kisleányunk született/ igaz én "gyerököt" vártam/ Nagy volt az öröm. Annak még külön is örültünk, hogy anyám ellátta a kicsit otthon, meg az aprójószágot és mi ketten a feleségemmel mehettünk nyugodtan egész nap dolgozni. Lassan lett mindenünk kitartó, szívós munkából! Lett befogó állat, szekér, borona/ igaz először csak fából, nagyrészt mindennek magam csináltam, hogy ne kelljen semmire se pénzt kiadni. Nagy ur a szegénység, sok mindenre megtanítja az embert. Igaz, mindig szerettem eszkabálni, furni, faragni, ezermesterkedni. Ez ekkor igen jól jött/ Pár év múlva a sok munka után, ami részesaratásból, bérle földből és alkalmi napszámból tevődött össze, már tudtunk új kutat csináltatni, majd istállót és pajtát is. Hisz addig a szomszédban voltak a nagybátyámnál a marháink.

Nehéz idők voltak az ötvenes évek. Roppant teher volt a beszolgáltatás, soha nem tudtuk mikor elég. Szomorú, hogy falunkban

sok családnál, de az egész országban nagyon sok helyen kevés kenyér került az asztalokra. Bizony egy mezőgazdasági országban nem így kellett volna lenni. Visszagondolva ezekre az évekre, bizony most látjuk, hogy mennyire jó irányba indították el az akkor tetszésnek nem örvendő közös gazdálkodást kormányunk. De volt még egy törés közben, amely az egész országot elgondolkoztatóvá tette: az 1956-os események. Falura ebből nagyon kis hullám ért el. Nehéz volt tájékozódni. Ha a terrros Rákosi rendszer sok tulkapásait néztük, akkor jogosnak tartottuk, ha azt, hogy vissza akarták hozni a régi, elnyomott világot, akkor azoknak adtunk igazat, akik a helyes szocializmus utjára léptek. Mindenképpen az lett a következmény, hogy megszűnt az átkos terhek sorozata, amelyek voltak a parasztségon is, megszűnt a jegyrendszer. Konszolidálódott a helyzet. Egy darabig azt mondták, hogy mindenkinek magánügye volt, hogy ezekről a dolgokról hogyan vélekedett, később aztán, amikor beláttuk, meg néha szép szóval, néha keményen beláttaták velünk, hogy a megkezdett szocializmus építését korrigálva a hibákat, falun is tovább kell építeni, akkor elindították minden faluban a közös szocialista gazdálkodást. Megvallom, sokáig nem értettük meg, hogy miért jobb a közös az egyéninél. Hiszen évszázados apáról-fiúra szálló hagyományokkal ^{nyakthal} kellett szakítani és az nem ment máról holnapra. Bizony abban sincs semmi titkolni való, hogy mindenkit csak erőszakkal tudtak rábírní arra, hogy aláírja a belépési nyilatkozatot. Lassan elkezdődött a közös nehéz munka. Nehéz volt megszokni a parancsolgatásra való munkát. Voltak kisebb nagyobb zsörtölődések. Aztán nem mindig volt olyan vezetőség, akik felé meglett volna a teljes bizalom, meg akik szakértelemmel és tudással vezették volna a nagy közös gazdálkodást. Sokszor cserélődött nemcsak a Tsz. hanem a falu vezetősége is, aminek mindig a nép látta a kárát.

Mint afféle ezermester-ember szerettem volna valami szakmát tanulni. Jelentkeztem ugyan mezőgazdasági szakiskolára, de oda nem sikerült bejutnom. Máshova nem mehettem, mint traktorosiskolába. Bármennyire nem voltam lemaradva az élenjáró parasztoktól se az otthoni állattartásban, se a növénytermesztésben, mégis meg kellett elégednem még akkor is, ha a Tsz-ben 1-2 évi vezetőségi tag is voltam, hogy 1960.-ban elmentem a pápai traktorvezető iskolára. Négy hónapra keresztül ott tanultam, jól levizsgáztam. Itthon hasznosítottam az ott tanultakat a közösen. Sajnos a körmös Hofferon nem sokáig bírtam egészségi okok miatt/ fogság-gyomor-fül/

Erre az időre esett az új házunk felépítése. Teljesen kölcsön nélkül. Abban az időben csak üzemi dolgozók kaphattak kölcsönt. Első évben felfalaztuk a házat, majd a belső puccolás következett. Ajtók ablakok és külső pepuccolás majd 3 évi nehéz munkába tellett.

Mivel traktorra egészségi okok miatt nem ülhettem, karbantartó munkát kaptam a Tsz-nél. Tsz-ben és háztájiban egyaránt helyt álltunk, kisebb nagyobb zökkenőkkel. Elég nagy volt a differencia a Tsz. Vezetősége és a fizikai dolgozók között. Mivel sokszor szóvá tettem a hibákat, kitettek a vezetőségből. Persze az idő és a dolgok menete engem igazolt.

Közben egyetlen leányom is felnőtt. 1964.-ben férjhezadtuk egy falubeli fiúhoz, aki hozzánk nősült be. Megnövekedett a család, több kereső kéz lett. Egyre jobban előbbre jutottunk.

Szépülő falu-boldog családok.

Az 1960-as évek közepétől egyre inkább előbbre jutottunk. Nemcsak a ház lett teljesen kész, hanem már gondolhattunk arra is hogy a melléképületek is tiszták, korszerűek legyenek. Magamkiszíttette kerítés került az új ház elé, felépült a sertésól, majd éléskamra, pince és garázs is készült. 1968-ban pedig már Tra-

bant Combi is került bele. Jó segítség volt a piacolásban, nem kellett a kosarakkal a buszon tolnakodni. No meg akkor mentünk, amikor akartunk. Két-három év múlva kicseréltük Moszkvics 412-re és bizony nagy segítség abban is, hogyha nagyon szerényen is, de bekapcsolódhattunk az "Ismerd meg szép hazádat" mozgalomba. Ha van egy kis szabad időnk, megyünk szép hazánk különböző tájaira kirándulni. Tágul a látókörünk és a megérdemelt munka után nemesen szórakozhatunk.

A hegyen közben pincét is építettünk. Nemcsak kívül ujjult meg házunk, hanem a belső berendezést is korszerűsítettük. Lakásunkban nemcsak az új butor található meg, hanem a korszerű háztartási gépek/hűtőszekrény, mosógép, centrifuga, porszívó, villanytűzhely, hősugárzó, vasaló, rezsó, krémkeverő, kávéfőző, daráló, hajszáritó. /Van fürdőszobánk hidrofóros megoldással, villanybojlerrel.

Mindezeket a nagyszerű technika, békés fejlődés hozta. Az, hogy érdemes dolgozni, tervezni, van eredménye.

Az egész falu képe is megváltozott. Szinte már muzeális érték számba megy, ha van egy-egy régi ház. Eltűntek a kisablakos, sötét, egészségtelen házak és tágas világos új házak váltották fel a helyét. Nincs már zsuppfedél, se füstös konyha. Van járda és szilárburkolatu utca. Szinte jól esik végigmenni a falun. És ha egy idegen betéved, akkor csak a dicséret hangján beszél a mai falu új arcáról.

Életutunkkal, sorsunkkal meg vagyunk elégedve. Talán igaz, ha azt írom dolgozatom vége felé, hogy ilyenről álmodni se mertem volna. És ha nagy is volt az eddig megtett út, meg nehéz is, azt kell mondani: megérte! Szinte elfelejti az ember a sok nehézséget.

Egy kis összehasonlítás- utószó helyett.

Sokszor elgondolkozom azon, ha feltámadnának az öregjeink és

végigmennének a mai falun, nem ismernének reá. Ha betoppannának egy házba mondjuk este, amikor a TV előtt ülünk, valami furfangos öröki játéknak tartanák. Három nemzedék vázlaszerű életrajza mégis a mához vitt el. Ha összehasonlítom a családok életkörülményeit a régiekkel, akkor valami óriási különbséget kell megállapítanom. Minden vonalon. Minden életkörülmény javult mindenki előbbre jutott.

Még magamról leírhattam volna, hogy évek óta tanácsstag vagyok most pedig már tanácstagi csoportvezető a községben. Örömmel veszek részt minden társadalmi munkában és irányítok. Különösen értékelem a Vöröskereszt munkáját/ a foglyotáborban fogadtam meg, hogy minden munkájában támogatom/ no meg a pár éve alakult Honismereti Szakkör munkáját. Két nagyszerű, falunkat és annak multját értékelő falutörténeti kiállítást is szerveztünk. Többen elhatároztuk, hogy addig nem nyugszunk, míg egy kis falu-muzeum-félét nem csinálunk, állandó jelleggel.

Igy folyt le 3 nemzedék élete, szinte csak dióhéjban mondhattam el. Ugy érintettem a témákat, mint fecske a csőrével a tó vizét, de remélem, hogy ezzel is egy kis darabot lehettem hálából annak a drága magyar hazámnak az asztalára, melynek boldog családtagja vagyok és maradok mindhalálig.

Megbecsülve a multat, a jelenben szorgalommal és minden tehetséggel építve a boldog békés jövőt.

Irta: Novák József Pogányszentpéter

/Lektorálta, stilizálta és gépelte:

Hegyháti János evangélikus lelkész
Iharosberény/